สัญญะที่สื่ออุดมการณ์ในเพลงมาร์ชประจำโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา[1]

Semiotic Ideologies in Marching Songs of Thai High School

ญาศิณี บุญมา[2] และอรทัย ชินอัครพงศ์[3]

Yasinee Boonma[4] and Orathai Chinakarapong[5]

(Received: 17 April 2020; Revised: 18 June 2020; Accepted: 3 August 2020)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสัญญะที่สื่ออุดมการณ์ในเนื้อร้องเพลงมาร์ชประจำโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนประจำจังหวัดจำนวนทั้งหมด 48 เพลง โดยนำแนวคิดทฤษฎีเรื่องสัญศาสตร์ (Peirce, 1902) และแนวคิดเรื่องอุดมการณ์ (van Dijk, 2000, 2006) มาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล จากผลการวิจัยพบว่ามีสัญญะที่สื่ออุดมการณ์ 6 ประเภท ได้แก่ สี ตราสัญลักษณ์เครื่องหมายโรงเรียน ธง เลือด วัตถุหรือสถานที่ทางศาสนา และสิ่งของอื่น ๆ ทั้งนี้สัญญะดังกล่าวยังสื่อถึงอุดมการณ์ 2 อุดมการณ์ ได้แก่ อุดมการณ์คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน และอุดมการณ์ความภาคภูมิใจในโรงเรียน

คำสำคัญ: สัญญะ อุดมการณ์ เพลงมาร์ช โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา

Abstract

The purpose of this research was to study semiotic ideologies in 48 marching songs of Thai high school; both of semiotics (Peirce, 1902) and ideology (van Dijk, 2000, 2006) were adopted in the data analysis. According to data analysis, 6 types of semiotics were found. Color terms, school emblems, flags, blood, religious objects/places and other objects were symbolized in order to convey intended meaning. Besides, it was found 2 main sets of ideologies, including being good and desirable students as well as being proud of their own high schools.

Keywords: Semiotics, Ideology, Marching songs, Thai high schools

---

[1] บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาสัญญะที่สื่ออุดมการณ์ในเพลงมาร์ชประจำโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา” หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

[2] นิสิตมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

[3] อาจารย์ ดร. สาขาวิชาภาษาศาสตร์ ภาควิชาภาษาศาสตร์ คติชนวิทยา ปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

[4] Master Degree’s student in Linguistics, Faculty of Humanities, Naresuan University

[5] Dr., Department of Linguistics, Folklore, Philosophy and Religion, Faculty of Humanities, Naresuan University

บทนำ

เพลงเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมมนุษย์ที่อาศัยอยู่ร่วมกันในสังคม และมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นในแต่ละสังคมและวัฒนธรรม นอกจากนี้เพลงยังมีบทบาทสำคัญในการสื่อสารของมนุษย์ ยิ่งลักษณ์ บุญเก็บ (2552) กล่าวว่าเพลงเป็นเครื่องมือที่มนุษย์ใช้ตั้งแต่เริ่มอยู่รวมกันเป็นสังคมเพื่อใช้ถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึก เนื้อหา หรือสารที่ต้องการจะสื่อสารเพื่อเผยแพร่ข้อมูล โน้มน้าวใจหรือปลุกระดม โดยขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ที่จะนำไปใช้ จากที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า เพลงนอกจากจะให้ความบันเทิงแล้ว ยังสามารถเป็นสารที่ใช้สื่อสารโดยมีวัตถุประสงค์ที่เห็นได้อย่างชัดเจนหรือแอบแฝงอยู่ ตัวอย่างเช่น เพลงชาติไทยที่มีวัตถุประสงค์หลักในการโน้มน้าวใจให้คนไทยรักชาติของตน ในทำนองเดียวกันเพลงมาร์ชประจำโรงเรียนในประเทศไทยก็มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้สั่งสอนให้นักเรียนเป็นเด็กดีและกระตุ้นให้นักเรียนมีความรักผูกพัน ความภาคภูมิใจ และความสามัคคีกันในโรงเรียน

ในมุมมองทางภาษาศาสตร์ บทเพลงที่มีเนื้อร้องไม่ได้ทำหน้าที่แค่ให้ความบันเทิง แต่เนื้อร้องของบทเพลงเหล่านี้ยังจัดเป็นวาทกรรม (discourse) ประเภทหนึ่งที่มีอุดมการณ์ (ideology) แฝงอยู่ในเนื้อร้องโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสื่อสารให้ผู้ฟังมีสำนึกร่วมและสร้างความคิดความเชื่อบางอย่างให้แก่ผู้ฟัง ซึ่งฟาน ไดจ์ค (van Dijk, 2000) กล่าวว่าอุดมการณ์คือความเชื่อ (belief) และมุมมองทางความคิด (assumption) ของกลุ่มสมาชิกในสังคมหนึ่งๆ ที่มีร่วมกัน และมักจะสอดคล้องกับทัศนคติของกลุ่มสังคมนั้น นอกจากนี้การผลิตวาทกรรมที่เป็นตัวบทเขียน (written text) และตัวบทพูด (spoken text) เพื่อการสื่อสารจะมีอุดมการณ์แฝงอยู่ในทุกวาทกรรม ซึ่งอาจเกิดจากเจตนาของผู้ผลิตตัวบทหรือเกิดขึ้นเองโดยสื่อผ่านวาทกรรมโดยที่ผู้ผลิตตัวบทมิได้ตั้งใจ จากการศึกษาบทเพลงเพื่อชีวิต เกรียงไกร ทองจิตติ (2560) กล่าวว่าเพลงเป็นงานวรรณกรรมที่สามารถสะท้อนสภาพสังคมและสภาพแวดล้อมในช่วงเวลาที่ผู้ประพันธ์เขียนเนื้อร้องและบทเพลงโดยได้รับอิทธิพลจากบริบทแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง นอกจากนี้เพลงยังสามารถสะท้อนความคิดและอุดมการณ์โดยแสดงให้เห็นปัญหาต่างๆ และตอกย้ำความคิดและอุดมการณ์ที่มีร่วมกันซึ่งสามารถสร้างแรงจูงใจให้แก่กลุ่มคนและสร้างให้เกิดพฤติกรรมคล้อยตามได้ ชัยวัฒน์ หอวรรณภากร (2544) ได้ศึกษาการสื่อความหมายและอุดมการณ์ในเพลงมหาวิทยาลัยและพบว่าเพลงมหาวิทยาลัยเป็นเพลงที่ผู้ประพันธ์ตั้งใจถ่ายทอดความคิดและอุดมการณ์เพื่อหล่อหลอมและปลูกฝังอุดมการณ์และความคิดให้ผู้รับสาร เช่น อุดมการณ์เรื่องความรักความภาคภูมิใจในความงดงามของสถาบันการศึกษาของตน และอุดมการณ์เรื่องความรักในสถาบันชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ และเพลงมหาวิทยาลัยมีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นในตอนที่ผู้ประพันธ์แต่งเพลงอีกด้วย

ส่วนเพลงมาร์ชเป็นเพลงที่มีลักษณะจังหวะที่สะท้อนให้เห็นถึงความแข็งแกร่งและยังนิยมใช้ในการเดินแถวของกองทหารจากอดีตจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ยังใช้ร่วมวงโยธวาทิตเพื่อสร้างความบันเทิงในงานแข่งขันกีฬาต่างๆ และการเดินขบวนพาเหรด (Forney, 2003) นอกจากเพลงมาร์ชจะถูกใช้ในการเดินแถวของกองทัพทหารแล้ว เพลงมาร์ชยังเป็นสารที่มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเป็นเอกภาพและความสามัคคีรวมไปถึงแสดงเจตนาใน

การสั่งสอนข้อคิดบางอย่างให้แก่ผู้รับสาร ซึ่งในสังคมไทยเพลงบางประเภทสะท้อนให้เห็นถึงหน้าที่และการปฏิบัติทางสังคม เช่น กิจกรรมเคารพธงชาติในเวลาแปดนาฬิกาที่นักเรียนทุกคนในโรงเรียนจำเป็นต้องเข้าร่วม นักเรียนทุกคนต้องร้องเพลงชาติก่อนที่จะร้องเพลงมาร์ชประจำโรงเรียนของตน การยืนตรงเข้าแถวร้องเพลงชาติเป็นสัญญะที่แสดงให้เห็นความเคารพและจงรักภักดีต่อชาติ เช่นเดียวกับการร้องเพลงมาร์ชประจำโรงเรียนเป็นสัญญะที่แสดงถึงความสามัคคี ความรักและความผูกพันที่มีต่อสถาบันการศึกษาของตน นอกจากนี้เพลงชาติและเพลงมาร์ชประจำโรงเรียนถูกประกอบสร้างขึ้นมาเพื่อสร้างความเป็นเอกภาพและความสามัคคีรวมไปถึงแสดงเจตนาในการสั่งสอนนักเรียนทุกคนให้รักชาติและสถาบันการศึกษา จากการศึกษานำร่อง (Pilot study) ในเนื้อร้องเพลงมาร์ชประจำโรงเรียนพบว่ามีการใช้ชุดคำศัพท์ที่มีความหมายเชิงสัญญะ เช่น การใช้คำว่า "คบเพลิง" เป็นสัญญะแทนโรงเรียนที่ทำหน้าที่ให้การศึกษาแก่นักเรียน และเพลงมาร์ชประจำโรงเรียนมีอุดมการณ์ที่แฝงอยู่ในเนื้อร้อง และจากการศึกษาการเลือกใช้คำและอุดมการณ์เกียรติภูมิในเพลงมาร์ชตามแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ของทินวัฒน์ สร้อยกุดเรือ (2561) พบว่าอุดมการณ์เกียรติภูมิมี 3 ชุดความคิดซึ่งสนับสนุนอุดมการณ์ผ่านการเลือกใช้คำศัพท์ ได้แก่ 1. ชื่อเสียงของโรงเรียนซึ่งเกี่ยวข้องกับประวัติและบุคคลสำคัญของโรงเรียน 2. ความเป็นเลิศทางวิชาการและการกีฬา 3. ชื่อเสียงของโรงเรียน จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาการใช้สัญญะที่สื่ออุดมการณ์ในเนื้อร้องเพลงมาร์ชประจำโรงเรียนตามแนวคิดสัญศาสตร์ของชาร์ลส์ แซนเดอร์ส เพียร์ซ (Charles Sanders Peirce) ในปี ค.ศ 1902 เพื่อเป็นแนวทางพัฒนาเนื้อร้องเพลงมาร์ชประจำโรงเรียนในอนาคตและเพื่อเป็นแนวทางศึกษาตัวบทที่เป็นเนื้อร้องเพลงชนิดอื่น ๆ

วัตถุประสงค์การวิจัย

ศึกษาสัญญะที่สื่ออุดมการณ์ในเนื้อร้องเพลงมาร์ชประจำโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา

ขอบเขตการวิจัย

ศึกษาตัวบทที่เป็นเนื้อร้องเพลงมาร์ชประจำโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนประจำจังหวัดโดยสุ่มเลือกเนื้อร้องเพลงมาร์ชประจำโรงเรียน จากทั้งหมด 6 ภูมิภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันตก ภาคตะวันออก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ และมีเกณฑ์ในการคัดเลือกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาประจำจังหวัด กล่าวคือต้องเป็นโรงเรียนของรัฐขนาดใหญ่พิเศษตั้งอยู่ในอำเภอเมืองของจังหวัดนั้น และเป็นที่รู้จักในนามโรงเรียนชายล้วนหรือโรงเรียนหญิงล้วนในอดีต รวมทั้งโรงเรียนสหศึกษาในกรณีที่จังหวัดนั้นมีเพียงโรงเรียนสหศึกษาเป็นโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาประจำจังหวัดเพียงโรงเรียนเดียวในอดีตหรือจังหวัดนั้นมีทั้งโรงเรียนสหศึกษา โรงเรียนชายล้วน และโรงเรียนหญิงล้วนในอดีตเป็นโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาประจำจังหวัด

แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาสัญญะที่สื่ออุดมการณ์ในเพลงมาร์ชประจำโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาเป็นการวิเคราะห์สัญญะที่มีอุดมการณ์แฝงอยู่ในเนื้อร้องเพลงมาร์ชประจำโรงเรียนโดยมีแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเรื่องสัญศาสตร์ (Semiotics) 2. แนวคิดเกี่ยวกับวาทกรรม (Discourse) และ 3. แนวคิดเรื่องอุดมการณ์ (Ideology)

1. แนวคิดเรื่องสัญศาสตร์

สัญศาสตร์ (Semiotics) หรือ สัญวิทยา (Semiology) เป็นการศึกษาสัญญะ (sign) ที่มีรากฐานและพัฒนาต่อยอดมาจากผลงานวิชาการของแฟร์ดิน็องด์ เดอ โซซูร์ (Ferdinand de Saussure) นักภาษาศาสตร์เชิงโครงสร้างชาวสวิส โซซูร์ (Saussure) นิยามว่าสัญญะเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างรูปสัญญะ (signifier) และความหมายสัญญะ (signified) โดยมีความสัมพันธ์กันอย่างไม่มีหลักการข้อกำหนดชัดเจน (arbitrary) ซึ่งรูปสัญญะคือสิ่งที่ก่อให้เกิดความหมายโดยต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสังคม ความหมายสัญญะคือความหมายที่เกิดขึ้นภายในมโนทัศน์ (concept) หรือภาพความคิดของแต่ละบุคคล (กาญจนา แก้วเทพ, 2555, หน้า 35; ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2545, หน้า 21-23; Saussure,1959, pp. 65-70) เช่น คำว่า “แมว” ในภาษาอังกฤษประกอบไปด้วยตัวอักษร 3 ตัว หน่วยเสียงพยัญชนะและหน่วยเสียงสระทั้งหมด 3 หน่วยตามลำดับดังนี้ cat [kæt] คือรูปสัญญะ ส่วนความหมายสัญญะ คือภาพแมวในมโนทัศน์หรือความคิดของแต่ละบุคคลขึ้นอยู่กับประสบการณ์ซึ่งบางคนอาจเกิดภาพแมวลายสลิดในความคิดเมื่อถอดรหัสรูปสัญญะคำว่า cat แต่บางคนอาจเกิดภาพแมวอเมริกันขนสั้นเมื่อถอดรหัสรูปสัญญะดังกล่าว

นอกจากนี้เพียร์ซ (Peirce, 1902) กล่าวว่าสัญญะคือสิ่งหนึ่งที่แทนความหมายของสิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นภาพที่เกิดจากแรงจูงใจของผู้สร้างอย่างตั้งใจและจัดประเภทของสัญญะภาพไว้ 3 ประเภท ได้แก่ 1. ภาพเสมือน (icon) หมายถึงสัญญะภาพที่เกิดจากการเลียนแบบของจริง เช่น รูปปั้นอนุสาวรีย์ 2. ดรรชนี (index) หมายถึงสัญญะภาพที่เกิดจากความเป็นเหตุเป็นผลหรือการเชื่อมโยง เช่น ควันไฟเป็นดรรชนีของการจุดไฟ เพราะควันไฟเชื่อมโยงกันกับการจุดไฟ และ 3. สัญลักษณ์ (symbol) หมายถึงสัญญะภาพที่เกิดขึ้นจากข้อตกลงในกลุ่มสังคมโดยขึ้นอยู่ปัจจัยด้านวัฒนธรรมของกลุ่มสังคมนั้นเช่น ภาพสีดำอาจจะหมายถึงความสง่างามในวัฒนธรรมหนึ่งและอาจหมายถึงความเศร้าในอีกวัฒนธรรมหนึ่ง (กาญจนา แก้วเทพ, 2553, หน้า 27-28)

กาญจนา แก้วเทพ (2555, หน้า 32) ได้นิยามว่าสัญญะคือสิ่งที่มีความหมายมากไปกว่าตัวของมันเอง เช่น ถ้ามองว่ากาแฟเป็นเครื่องดื่มชนิดหนึ่ง กาแฟนั้นยังไม่ใช่สัญญะ แต่ถ้ากาแฟถูกมอบความหมายให้เป็นเครื่องเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างคนหนุ่มสาวในที่ทำงาน กาแฟนั้นจะกลายเป็นสัญญะ

2. แนวคิดเกี่ยวกับวาทกรรม

จี (Gee, 2018, p. 21) กล่าวว่าวาทกรรมเป็นการศึกษาภาษาที่เหนือกว่าระดับประโยคว่าประกอบสร้างขึ้น (construct) ได้อย่างไรและศึกษาว่าภาษาถูกใช้และตีความในบริบทเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (social interaction) องค์กร (institution) และวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มสังคม (cultural group) และ สเตราสส์และเฟส์ (Strauss & Feiz, 2014) กล่าวว่าวาทกรรมคือกระบวนการทางสังคมและการรับรู้ (social and cognitive process) ผ่านภาษาและสัญญะ (semiotic resource) โดยที่ความหมายถูกสะท้อน (reflect) สร้าง (create)

กำหนด (shape) สร้างใหม่ (re-create) และทำให้เป็นรูปธรรม (reify) ในชีวิตประจำวัน และวาทกรรมเป็นสื่อกลางในการสื่อสารที่แสดงออกถึงมุมมองในการรับรู้สิ่งต่าง ๆ (perceptions) ประสบการณ์ (experiences) อารมณ์ (emotions) ความเข้าใจ (understandings) และความต้องการ (desires) ในทางเดียวกันฟาน ไดจ์ค (van Dijk, 1997) กล่าวว่าวาทกรรมเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบของการใช้ภาษา (language use) การถ่ายทอดความเชื่อ (communication of beliefs) และปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในสังคม (interaction in social situation) และการศึกษาวาทกรรม (Discourse Study) ซึ่งมีความหมายเดียวกับคำว่าวาทกรรมวิเคราะห์นั้นเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ภาษา ความเชื่อและปฏิสัมพันธ์ในตัวบทชนิดต่างๆ ส่วนฟาน ไดจ์ค (van Dijk, 2009, pp. 2-4) กล่าวว่าการศึกษาวาทกรรมเป็นการศึกษารูปแบบการใช้ภาษาที่นำเอาการศึกษากระบวนการรับรู้เชิงปริชาน (cognitive processes) และการศึกษาเชิงชาติพันธุ์ (ethnographic observations) มาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ นอกจากนี้ยังกล่าวว่าวาทกรรมเป็นรูปแบบปฏิสัมพันธ์ในสังคม (form of social interaction) ที่สามารถสะท้อนถึงอำนาจและการครอบงำ (power and domination) และเป็นสัญญะทางสังคม (social semiotics)

3. แนวคิดเรื่องอุดมการณ์

ฟาน ไดจ์ค (van Dijk, 2000, 2006) นิยามว่าอุดมการณ์คือความเชื่อที่กลุ่มสมาชิกในสังคมมีร่วมกันและเป็นตัวแทนทางสังคม (social representation) ที่แสดงเอกลักษณ์ทางสังคม (social identity) และอุดมการณ์เกิดมาจากสมาชิกในสังคมและอาจเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงชีวิตอย่างค่อยเป็นค่อยไป นอกจากนี้อุดมการณ์ที่แฝงวาทกรรมทั้งแบบเขียนและพูดสามารถกำหนดความหมายของวาทกรรม ในทางเดียวกัน โจนส์ (Jones, 2012, p. 11) กล่าวว่าอุดมการณ์คือความเชื่อและมุมมองที่คนในกลุ่มสังคมหนึ่งมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งสะท้อนมุมมองในการมองโลก เช่น อะไรดีไม่ดี อะไรถูกอะไรผิด อะไรปกติไม่ปกติ เป็นต้น นอกจากนี้อุดมการณ์ของคนในสังคมกลุ่มหนึ่งยังสามารถจำกัดมุมมองในการมองโลกตามความเป็นจริง (reality) และจำกัดขอบเขต (marginalize) หรือแยก (exclude) คน สิ่งของ และความคิดที่ไม่ตรงกับอุดมการณ์ของกลุ่มตนเองออกไป ส่วนณัฐพร พานโพธิ์ทอง (2556, หน้า 16-17) กล่าวว่าอุดมการณ์มีคำนิยามแบบมีนัยเป็นกลางและนัยด้านลบ ซึ่งตามนิยามแบบมีนัยเป็นกลางอุดมการณ์คือความคิด ความเชื่อและค่านิยมของสมาชิกกลุ่มหนึ่งในสังคม แต่ตามนิยามที่มีนัยด้านลบอุดมการณ์เป็นสำนึกและความเชื่อที่ผิดซึ่งปิดบังบิดเบือนความสัมพันธ์เชิงสังคมและชี้นำคนในสังคมไปทางที่ผิดโดยกลุ่มที่มีอำนาจมากกว่าสร้างความเชื่อที่ผิดนี้มาเพื่อควบคุมคนกลุ่มหนึ่งเพื่อเอื้อต่อผลประโยชน์ของฝ่ายตน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

1.1 ข้อมูลในงานวิจัยนี้คือเนื้อร้องเพลงมาร์ชประจำโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาประจำจังหวัด จาก 6 ภูมิภาคตามการแบ่งทางภูมิศาสตร์ของสำนักงานราชบัณฑิตยสภา ภูมิภาคละ 8 เพลง รวมเป็นจำนวนทั้งหมด 48 เพลง

1.2 แหล่งข้อมูลในงานวิจัยนี้คือเว็บไซต์และสื่อประชาสัมพันธ์ของโรงเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาประจำจังหวัดทุกภูมิภาคในประเทศไทยที่มีเนื้อร้องเพลงมาร์ชประจำโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 แบ่งกลุ่มข้อมูลเป้าหมายออกเป็นกลุ่มตามเขตภูมิภาคโดยการแบ่งอย่างเป็นทางการ 6 ภูมิภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันตก ภาคตะวันออก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ หลังจากนั้นสุ่มเลือกเนื้อร้องเพลงมาร์ชประจำโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาประจำจังหวัดด้วยวิธีการเลือกสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (cluster sampling)

2.2 สุ่มจับฉลากจังหวัดในแต่ละภูมิภาคเป็นจำนวนทั้งหมด 4 จังหวัดต่อ 1 ภาค จังหวัดละ 2 โรงเรียนเพื่อนำเนื้อร้องเพลงมาร์ชประจำโรงเรียนประจำจังหวัดดังกล่าวมาใช้เป็นข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์ ในกรณีที่สุ่มจับฉลากได้จังหวัดที่มีโรงเรียนประจำจังหวัดเพียงโรงเรียนเดียว จะสุ่มจับฉลากจังหวัดเพิ่มอีกหนึ่งจังหวัด หลังจากนั้นจะสุ่มจับฉลากเลือกโรงเรียนประจำจังหวัดเพิ่มอีกหนึ่งโรงเรียนเพื่อนำเนื้อร้องเพลงมาร์ชประจำโรงเรียนมาใช้เป็นข้อมูลในการศึกษานี้

2.3 รวบรวมเนื้อร้องเพลงมาร์ชประจำโรงเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาประจำจังหวัดจากเว็บไซต์และสื่อประชาสัมพันธ์ของโรงเรียน เช่น เนื้อร้องเพลงมาร์ชประจำโรงเรียนบนเว็บไซต์ เนื้อร้องเพลงมาร์ชประจำโรงเรียนที่ถูกตีพิมพ์ลงเอกสารต่าง ๆ และไฟล์เพลงหรือคลิปวิดีโอเพลงมาร์ชประจำโรงเรียนบนเว็บไซต์

2.4 ขออนุญาตทางโรงเรียนดังกล่าวอย่างเป็นลายลักษณ์อักษรส่งทางไปรษณีย์เพื่อนำเนื้อร้องเพลงมาร์ชประจำโรงเรียนมาใช้ในการศึกษาครั้งนี้โดยมีหน่วยงานบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวรเป็นผู้ออกหนังสือขอความอนุเคราะห์ใช้เนื้อร้องเพลงมาร์ชประจำโรงเรียน จึงนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์

3. วิธีวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ถ้อยคำที่มีการใช้สัญญะที่สื่ออุดมการณ์จากเนื้อร้องเพลงมาร์ชประจำโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตามแนวคิดสัญศาสตร์ของเพียร์ซ (Peirce) และวิเคราะห์ความหมายของสัญญะที่สื่ออุดมการณ์ดังตัวอย่างในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ตัวอย่างการวิเคราะห์ข้อมูล

ถ้อยคำ	สัญญะ	ความหมาย	อุดมการณ์
ชมพูฟ้าสองสีคือดวงใจ **(โรงเรียนประจวบวิทยาลัย)**	สีชมพูและสีฟ้า	โรงเรียน	การยกย่องและเทิดทูนโรงเรียน

ผลการวิจัย

จากการศึกษาสัญญะที่สื่ออุดมการณ์ในเนื้อร้องเพลงมาร์ชประจำโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาประจำจังหวัดตามแนวคิดสัญศาสตร์ของเพียร์ซ (Peirce) จำนวนทั้งหมด 48 ตัวบทพบว่ามีสัญญะที่สื่ออุดมการณ์จำนวนทั้งหมด 85 สัญญะ และแบ่งประเภทของสัญญะออกเป็น 6 ประเภท ได้แก่ 1. สี 2. ตราสัญลักษณ์เครื่องหมายโรงเรียน 3. เลือด 4. วัตถุหรือสถานที่ทางศาสนา 5. สิ่งของอื่น ๆ และ 6. ธง ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 สัญญะที่สื่ออุดมการณ์

ประเภทของสัญญะ	ความถี่	ร้อยละ
1. สี	56	65.88
2. ตราสัญลักษณ์เครื่องหมายโรงเรียน	8	9.41
3. เลือด	7	8.24
4. วัตถุหรือสถานที่ทางศาสนา	5	5.88
5. สิ่งของอื่น ๆ	5	5.88
6. ธง	4	4.71
ยอดรวม	85	100

จากตารางที่ 2 พบว่าประเภทของสัญญะที่เป็นสีมีความถี่ในการปรากฏมากที่สุดจำนวนร้อยละ 65.88 ในขณะที่ตราสัญลักษณ์เครื่องหมายโรงเรียน เลือด วัตถุหรือสถานที่ทางศาสนา สิ่งของอื่น ๆ และธงมีความถี่ในการปรากฏน้อยลงตามลำดับ

นอกจากนี้พบว่าความหมายในสัญญะประเภทสีมีการใช้คำเรียกชื่อสีสื่อความหมายถึงโรงเรียน นักเรียน พระมหากษัตริย์ ศาสนาพุทธ คุณลักษณะอันพึงประสงค์และสิ่งที่เป็นนามธรรมที่จับต้องไม่ได้ เช่น ความมีน้ำใจ ความเป็นชายหญิง ความสดใส ความรัก เป็นต้น ดังตัวอย่างในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 สัญญะประเภทสี

ถ้อยคำ	สัญญะ	ความหมาย	อุดมการณ์
1. **ฟ้าเหลือง**งามประเสริฐอันเลิศล้ำ สีประจำสำคัญอันสดใส **(โรงเรียนวิสุทธรังสี)**	สีฟ้าและสีเหลือง	โรงเรียน	การยกย่องและเทิดทูนโรงเรียน
2. อันพวกเราชาว**น้ำเงินชมพู** จะเชิดชูสถาบันมั่นรักษา ให้ยืนยงคงอยู่คู่วิญญา ชั่วดินฟ้าอุตรดิตถ์สถิตใจ **(โรงเรียนอุตรดิตถ์)**	สีน้ำเงินและสีชมพู	นักเรียน	การยกย่องและเทิดทูนโรงเรียน
3. **น้ำเงิน**หมายประมุขแห่งไทยชาติ ใต้เบื้องบาทบารมีปกเกศา **(โรงเรียนลำปางกัลยาณี)**	สีน้ำเงิน	พระมหากษัตริย์	การตระหนักถึงพระคุณกษัตริย์
4. **สีน้ำเงิน**มองเห็นเด่นประจักษ์ คือองค์มรรคธรรมะสว่างไสว **(โรงเรียนอุตรดิตถ์)**	สีน้ำเงิน	ศาสนาพุทธ	การปฏิบัติตามหลักคำสอนศาสนาพุทธ

ถ้อยคำ	สัญญะ	ความหมาย	อุดมการณ์
5. **สีขาว**นั้นไซร้คือน้ำใจอยุธยา **(โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย)**	สีขาว	ความมีน้ำใจ	ความมีน้ำใจ

อย่างไรก็ดีสัญญะประเภทตราสัญลักษณ์เครื่องหมายโรงเรียนใช้แสดงความหมายที่สื่อถึงโรงเรียนเท่านั้น ดังตัวอย่างในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 สัญญะประเภทตราสัญลักษณ์เครื่องหมายโรงเรียน

ถ้อยคำ	สัญญะ	ความหมาย	อุดมการณ์
คชสารชูคบเพลิง เรารื่นเริงภูมิใจรักสามัคคี เป็นแสงธรรมส่องนำดวงชีวี **(โรงเรียนพรหมานุสรณ์จังหวัดเพชรบุรี)**	ตราสัญลักษณ์เครื่องหมายโรงเรียน	โรงเรียน	ความสามัคคี

สัญญะประเภทธงพบว่าสื่อความหมายถึงโรงเรียนและสิ่งที่เป็นนามธรรม ได้แก่ เกียรติ ดังตัวอย่างในตารางที่ 5

ตารางที่ 5 สัญญะประเภทธง

ถ้อยคำ	สัญญะ	ความหมาย	อุดมการณ์
พลิ้ว พลิ้ว **ธง**ชัยที่มีเกียรติอยู่	ธง	เกียรติ	การยกย่องและเทิดทูนโรงเรียน
น้ำเงินชมพูงามเด่นเป็นศักดิ์ศรี โบกสะบัดเฟื่องในไทธาตรี **(โรงเรียนดัดดรุณี)**	น้ำเงินชมพู	โรงเรียน	

สัญญะประเภทเลือดที่แสดงความหมายถึงโรงเรียน นักเรียน ชีวิต และบ้านเกิด ดังตัวอย่างในตารางที่ 6

ตารางที่ 6 สัญญะประเภทเลือด

ถ้อยคำ	สัญญะ	ความหมาย	อุดมการณ์
1. **เลือด**ของเราเป็น**สีขาวกรมท่า** คือสัญญาร่วมกันอย่าหวั่นไหว **(โรงเรียนเบญจมเทพอุทิศจังหวัดเพชรบุรี)**	เลือดสีขาวกรมท่า	นักเรียน	การยกย่องและเทิดทูนโรงเรียน
2. **เขียว**นี้สีทะเลเข้ม	สีเขียว	ทะเล	ความภูมิใจในบ้านเกิด
เลือดน้ำเค็มเต็มทรวงใน **(โรงเรียนสตรีสมุทรปราการ)**	เลือดน้ำเค็ม	บ้านเกิด	

สัญญะประเภทวัตถุหรือสถานที่ทางศาสนา ได้แก่ เจดีย์ พระพุทธรูป และศาลหลักเมือง เป็นสัญญะที่หมายความถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ควรเคารพบูชาและสามารถป้องกันภัยได้ ดังตัวอย่างในตารางที่ 7

ตารางที่ 7 สัญญะประเภทวัตถุหรือสถานที่ทางศาสนา

ถ้อยคำ	สัญญะ	ความหมาย	อุดมการณ์
สมุทรปราการ นามโอฬารสถานศึกษา **พระสมุทรเจดีย์**ที่บูชา สัญลักษณ์เลอค่าเรืองนาม **(โรงเรียนสมุทรปราการ)**	เจดีย์	สิ่งศักดิ์สิทธิ์	การยกย่องและเทิดทูนโรงเรียน

สุดท้ายสัญญะประเภทสิ่งของอื่น ๆ เช่น สิ่งของและธรรมชาติแสดงความหมายถึงโรงเรียน บ้านเกิด คุณค่าและบทบาทหน้าที่ของโรงเรียน ดังตัวอย่างในตารางที่ 8

ตารางที่ 8 สัญญะประเภทสิ่งของอื่น ๆ

ถ้อยคำ	สัญญะ	ความหมาย	อุดมการณ์
1. สถาบันเรามีค่ากว่า**เพชรมณี** เป็นศักดิ์ศรีแก่เราชาวกาญจน์ **(โรงเรียนกาญจนานุเคราะห์)**	เพชร	คุณค่าของโรงเรียน	การยกย่องและเทิดทูนโรงเรียน
2. โรงเรียนเราเบญจมเทพอุทิศ **ตราพระเกี้ยว**เหมือนชีวิตจิตผ่องใส **เขาม**ไหศวรรย์นั้นงามเด่นเห็นเตือนใจ เทิดทูนไว้คู่สยามนาม บ.ม. **(โรงเรียนเบญจมเทพอุทิศจังหวัดเพชรบุรี)**	ตราสัญลักษณ์เครื่องหมายโรงเรียน	โรงเรียน	การยกย่องและเทิดทูนโรงเรียน
	ภูเขา	โรงเรียน	

จากการศึกษาในเรื่องอุดมการณ์พบว่ามีถ้อยคำที่มีสัญญะที่สื่ออุดมการณ์จำนวนทั้งหมด 76 ถ้อยคำโดยมีการสื่ออุดมการณ์จำนวนทั้งหมด 2 อุดมการณ์หลักดังต่อไปนี้

1. **อุดมการณ์เกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน**ประกอบด้วย 9 ชุดอุดมการณ์ความคิดย่อย ได้แก่ 1.1 อุดมการณ์ความสามัคคีในหมู่คณะ พบได้จากสัญญะประเภทสีและตราสัญลักษณ์เครื่องหมายโรงเรียน 1.2 อุดมการณ์การมีวินัย พบได้จากสัญญะประเภทสีเท่านั้น 1.3 อุดมการณ์ความมีน้ำใจ ปรากฏเพียงแค่สัญญะประเภทสี 1.4 อุดมการณ์การมีความมานะ พบในสัญญะประเภทเลือด 1.5 อุดมการณ์การพูดแล้วทำ พบได้จากสัญญะประเภทสี 1.6 อุดมการณ์ความเป็นหญิงและความเป็นชาย ปรากฏในสัญญะประเภทสีและวัตถุหรือสถานที่ทางศาสนา 1.7 อุดมการณ์ความเป็นเลิศทางด้านวิชาการและด้านกีฬา พบได้จากสัญญะประเภทสีและธง 1.8 อุดมการณ์ความภูมิใจในบ้านเกิด ปรากฏในสัญญะประเภทเลือด 1.9 อุดมการณ์ความสำคัญของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ พบในสัญญะประเภทสี เลือดและวัตถุหรือสถานที่ทางศาสนา

2. **อุดมการณ์ความภาคภูมิใจในโรงเรียน**มีชุดอุดมการณ์ความคิดย่อย 4 ประเภท ได้แก่ 2.1 อุดมการณ์การยกย่องและเทิดทูนโรงเรียน ปรากฏในสัญญะทั้งหมดทุกประเภท 2.2 อุดมการณ์บทบาทหน้าที่ของโรงเรียน ซึ่งโรงเรียนมีหน้าที่อบรมสั่งสอนเยาวชนในเรื่องวิชาการและพฤติกรรมที่ดีเหมาะสมและพบได้จากสัญญะประเภทสี ตราสัญลักษณ์เครื่องหมายโรงเรียน และประเภทสิ่งของอื่น ๆ 2.3 อุดมการณ์การตระหนักถึงพระคุณของโรงเรียน พบในสัญญะประเภทสีและตราสัญลักษณ์เครื่องหมายโรงเรียน 2.4 อุดมการณ์การรักษาชื่อเสียงของโรงเรียน พบได้จากสัญญะประเภทสีเท่านั้น

สรุปผลและอภิปรายผล

การศึกษาสัญญะที่สื่ออุดมการณ์ในเพลงมาร์ชประจำโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาประจำจังหวัดจาก 6 ภาคตามแนวคิดสัญศาสตร์ของเพียร์ซ จาก 48 ตัวบท พบว่ามีถ้อยคำที่มีสัญญะที่สื่ออุดมการณ์ 76 ถ้อยคำและพบประเภทของสัญญะที่สื่ออุดมการณ์แบ่งออกเป็น 6 ประเภท (จาก 85 สัญญะ) ได้แก่ 1. สี 2. ตราสัญลักษณ์เครื่องหมายโรงเรียน 3. เลือด 4. วัตถุหรือสถานที่ทางศาสนา 5. สิ่งของอื่น ๆ เช่น เพชร ดวงแก้ว ไฟ ภูเขา และ 6. ธง นอกจากนี้พบสัญญะที่ปรากฏในเนื้อร้องเพลงมาร์ชประจำโรงเรียนและสื่ออุดมการณ์ 2 ชุดอุดมการณ์หลัก ได้แก่ 1. อุดมการณ์เกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน เช่น ความเป็นหญิงและความเป็นชาย ความเป็นเลิศทางด้านวิชาการและด้านกีฬา การมีวินัย และการให้ความสำคัญกับชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ และ 2. อุดมการณ์เกี่ยวกับความภาคภูมิใจในโรงเรียน เช่น การยกย่องและเทิดทูนโรงเรียน และการตระหนักถึงพระคุณของโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของชัยวัฒน์ หอวรรณภากร (2544) และ ทินวัฒน์ สร้อยกุดเรือ (2561) ในเรื่องอุดมการณ์เกี่ยวกับความภาคภูมิใจในสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาและมัธยมศึกษา เนื่องจากผู้ผลิตวาทกรรมต้องการสร้างความรักความภาคภูมิใจในสถานศึกษาให้แก่ผู้รับสาร นอกจากนี้เถกิง พัฒโนภาษ (2551) กล่าวว่ากรอบทางสังคม (social convention) และกรอบทางวัฒนธรรม (cultural convention) มีความสัมพันธ์กับการรับรู้และความเข้าใจสัญญะและความหมายของสัญญะโดยผ่านการสอนและเรียนรู้มาก่อนหน้าทั้งแบบรู้ตัวและไม่รู้ตัวในสังคม เช่น ไม้กางเขนเป็นสัญญะที่หมายถึงศาสนาคริสต์และพระเยซูสำหรับคริสต์ศาสนิกชน ในทางเดียวกันสัญญะประเภทสี ตราสัญลักษณ์เครื่องหมายโรงเรียน ธงและเลือดเป็นสัญญะที่สังคมกลุ่มหนึ่งสร้างและกำหนดความหมายของสัญญะที่ต้องผ่านการสอนและเรียนรู้ภายใต้กรอบทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มสังคมนั้นเพื่อสื่อถึงสิ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับสถานศึกษา เช่น สีขาว (ตารางที่ 3 หน้า 9) คือหนึ่งในสีประจำโรงเรียนและเป็นสัญญะที่หมายถึงการมีน้ำใจโดยแสดงเอกลักษณ์ทางสังคมที่กลุ่มสังคมหนึ่งกำหนดความหมายขึ้นมา การใช้สัญญะในเพลงมาร์ชประจำโรงเรียนจึงเป็นการปลูกฝังอุดมการณ์ซึ่งประกอบสร้างความคิดความเชื่ออย่างแยบยลเพื่อสร้างให้เกิดพฤติกรรมคล้อยตามได้ เช่น สร้างความภาคภูมิใจที่มีต่อสถานศึกษา สร้างความสามัคคีในสถานศึกษา และสร้างความภาคภูมิใจในบ้านเกิดของตน เป็นต้น เนื่องจากมีการตอกย้ำเพื่อถ่ายทอดความคิดความเชื่อที่สร้างขึ้นให้แก่ผู้รับสารที่มีความเกี่ยวข้องกับสถานศึกษาอยู่

ตลอดเวลา เช่น การให้นักเรียนร้องเพลงมาร์ชประจำโรงเรียนในทุก ๆ เช้าก่อนเข้าชั้นเรียน การเปิดเพลงมาร์ชประจำโรงเรียนในวันปฐมนิเทศนักเรียนใหม่ วันประชุมผู้ปกครองและในกิจกรรมสำคัญต่าง ๆ เป็นต้น

บรรณานุกรม

กาญจนา แก้วเทพ. (2553). ***แนวพินิจใหม่ในสื่อสารศึกษา.*** กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.

กาญจนา แก้วเทพ. (2555). ***สื่อเก่า-สื่อใหม่: สัญญะ อัตลักษณ์ อุดมการณ์.*** กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.

เกรียงไกร ทองจิตติ. (2560). การกล่อมเกลาทางการเมืองผ่านบทเพลงเพื่อชีวิตช่วงปี พ.ศ. 2516-2519. ***วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์,*** 3(2), 11-22.

ชัยวัฒน์ หอวรรณภากร. (2544). ***การสื่อความหมายและอุดมการณ์ในเพลงมหาวิทยาลัย***. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาการวาทวิทยา ภาควิชาวาทวิทยาและการสื่อสารการแสดง คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2545). ***สัญวิทยา, โครงสร้างนิยม, หลังโครงสร้างนิยมกับการศึกษารัฐศาสตร์: Semiology, structuralism, post-structuralism and the study of political science***. กรุงเทพฯ: วิภาษา.

ณัฐพร พานโพธิ์ทอง. (2556). ***วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ตามแนวภาษาศาสตร์ : แนวคิดและการนำมาศึกษาวาทกรรมในภาษาไทย***. กรุงเทพฯ : โครงการการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เถกิง พัฒโนภาษ. (2551). สัญศาสตร์ กับ ภาพแทนความ. ***วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,*** 1(1), 35-50.

ทินวัฒน์ สร้อยกุดเรือ. (2561). ภาษากับอุดมการณ์เกียรติภูมิในวาทกรรมเพลงมาร์ชโรงเรียนประจำจังหวัด. ***วารสารนานาชาติ มหาวิทยาลัยขอนแก่น สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์,*** 8(3), 44-65.

ยิ่งลักษณ์ บุญเก็บ. (2552). ***การใช้เพลงปลุกใจในฐานะสื่อประชาสัมพันธ์ให้คนไทยสำนึกรักชาติของกองทัพบก พ.ศ. 2475-2550***. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาวิชาการประชาสัมพันธ์ ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Forney, K. (2003). ***Study Guide for the Enjoyment of Music***. New York, N.Y: W.W. Norton & Company.

Gee, J. P. (2018). ***Introducing discourse analysis: From grammar to society***. London and New York: Routledge.

Jones, R. H. (2012). ***Discourse analysis : a resource book for students***. London and New York: Routledge.

Peirce, C. S. (1902). Logic as semiotic: The theory of signs. ***Philosophical writings of Peirce***, 100-103.

Saussure, F. D. (1959). ***Course in general linguistics (W. Baskin, Trans.)***. *New York*: Philosophical Library.

Simpson, P. (1993). ***Language, ideology and point of view***. London: Routledge.

Strauss, S. G., & Feiz, P. (2014). ***Discourse analysis: Putting our worlds into words***. New York: Routledge.

van Dijk, T. A. (1997). ***Discourse as Structure and Process. Discourse Studies. A Multidisciplinary Introduction***. London; Thousand Oaks, Calif: Sage Publications.

van Dijk, T. A. (2000). ***Ideology: A multidisciplinary approach***. London; Thousand Oaks, Calif: Sage Publications.

van Dijk, T. A. (2006). Ideology and discourse analysis. ***Journal of Political Ideologies***, 11(2), 115-140.

van Dijk, T. A. (2009). Critical discourse studies: A sociocognitive approach. ***Methods of Critical Discourse Analysis***, 2(1), 62-86.

van Dijk, T. A. (2009). ***Discourse as Structure and Process. Discourse Studies. A Multidisciplinary Introduction***. London: Sage Publications.